

Janneke van Reenen-Hak Geplaatst: 12-4-2005

Doordacht ziekenhuisontwerp heeft heilzaam effect op patiënt

Kale kamers, rumoerige gangen en uitzicht op een blinde muur. Je zou er ziek van worden. Ziekenhuisarchitecten besteden meer en meer aandacht aan het effect dat het gebouw op de patiënt heeft. „Het sombere Erasmus MC is een voorbeeld van hoe het niet moet. Niet voor niets hebben ze daar ambitieuze plannen voor nieuwbouw.”

In Amerika is alles groter en beter. Dat geldt ook voor de moderne ziekenhuizen. De riante kamers zijn voorzien van alle denkbare luxe en comfort en in de hal bevindt zich een winkelcentrum waar menig vliegveld jaloers op is. Dit soort ziekenhuizen bevordert het genezingsproces en is dus uiteindelijk kostendrukkend, aldus de ontwerpers. Maar is dat ook zo?

„Het succesverhaal klopt op zich wel, maar je moet bedenken dat Amerikanen meesters zijn in het verbloemen van zaken die op het tegendeel wijzen”, zegt dr. Agnes van den Berg, als omgevingspsycholoog verbonden aan Wageningen Universiteit. „Je kunt ook doorschieten. Een ziekenhuis is geen hotel. Al die luxe kan ook kil en onpersoonlijk overkomen. Een ziekenhuis moet wel als zodanig herkenbaar blijven. Dat wekt vertrouwen.”

Van den Berg weet waar ze over praat. Onlangs stelde ze het boekje "Health Impacts of Healing Environments" samen, waarin ze 97 wetenschappelijke studies onder de loep neemt die erop wijzen dat een met zorg ontworpen omgeving een heilzaam effect heeft op de patiënt. Ze presenteert haar boek morgen in het Universitair Medisch Centrum Groningen, waar tot en met vrijdag het congres "The Architecture of Hospitals" wordt gehouden.

Van oudsher draait het bij een 'gezond' gebouw om vier zaken: natuur, daglicht, frisse lucht en stilte. Al zijn er natuurlijk meer factoren, haast Van den Berg zich te zeggen. Natuurbeleving neemt een belangrijke plaats in. Daarbij gaat het niet alleen om het uitzicht, maar ook om de toegankelijkheid van een ziekenhuistuin, of planten binnen het gebouw.

Buurtbewoners

De omgevingspsycholoog vindt het moeilijk om in Nederland ziekenhuizen aan te wijzen die rond de vier klassieke punten ontworpen zijn. „Groningen komt zeker in de richting. Het feit dat buurtbewoners in de ontvangsthal van het ziekenhuis een kopje koffie komen drinken, spreekt voor zich. Er is veel aandacht voor groen. Aan de balustrades hangen planten, er is een binnentuin en er is veel water. Daar gaat een rustgevend effect van uit.” Ook in de meeste nieuwe streekziekenhuizen -zoals Gelderse Vallei in Ede- gaat het volgens Van den Berg de goede kant op.

„Een boom voor het ziekenhuisraam heeft grote invloed op het welbevinden van de zieke.”

Ziekenhuizen die in de jaren zeventig of eerder zijn gebouwd, komen er niet goed af. „In die tijd ontwierpen men sobere gebouwen en werd het meeste geld gestoken in apparatuur en medisch handelen.”

De invloed van kleur heeft Van den Berg in dit onderzoek niet meegenomen, maar er gaan wel veel stemmen op die het belang van goed kleurgebruik onderstrepen. Juist in kinderziekenhuizen buitelen de kleuren over elkaar heen. „Het kleurgebruik van bijvoorbeeld het Sophia Kinderziekenhuis is erg geslaagd. Het is opvallend dat kleur bij kinderen ineens wel kan, terwijl ook volwassenen zich daar beter bij voelen dan bij het gangbare wit. Groningen heeft dat met het gebruik van lichtblauw en zachtoranje mooi opgelost.”

Potgrond

Iedereen voelt aan dat natuur, daglicht, frisse lucht en stilte goed zijn voor de mens. Wetenschappelijk bewijs leveren, is moeilijker. De positieve invloed van frisse lucht en uitzicht op natuur is het best bewezen. Voor het effect van planten, daglicht en rust is op dit moment nog minder overtuigend bewijs. Van den Berg: „Er is veel onderzoek waarin bijvoorbeeld de ligduur van patiënten voor en na een verbouwing onder de loep wordt genomen. Veel van die onderzoeken laten positieve resultaten zien, maar ik heb ze in mijn studie toch niet verwerkt. Na een verbouwing verandert er vaak meer, soms de complete organisatie. Dan kun je de positieve effecten niet alleen aan omgevingsfactoren als natuur en daglicht toeschrijven.”

Medici zijn gewend aan studies met uiterst strenge criteria, zoals bij onderzoek naar medicijnen. Zowel arts als patiënt mag niet weten welk middel wordt geslikt. Dergelijk onderzoek is op haar gebied nauwelijks aanwezig, ondervond Van den Berg. „Een andere, ook heel bruikbare, mogelijkheid is bijvoorbeeld in een wachtruimte de planten vervangen door kleurige schilderijen en de mensen te vragen naar hun bevindingen; hoe ze zich voelen.”

Natuur in het ziekenhuis betekent planten in het ziekenhuis. Maar planten brengen via de potgrond toch juist ziekmakende schimmels binnen? „Dat wordt inderdaad gezegd, maar het is nog nooit aangetoond”, lacht Van den Berg. „Alleen op de intensive care en op operatiekamers wordt het afgeraden. Ziekenhuizen staan waarschijnlijk om economische redenen geen planten op de kamers toe. Het scheelt tijd en geld als het personeel zich niet met de bloemen en planten van de patiënt hoeft te bemoeien.”

Die praktijk is het heroverwegen waard, want planten verbeteren de stemming en werken stressverlagend. Ook hebben mensen met planten in de buurt minder last van een gevoelige keel of allergie. Dat is uitgebreid onderzocht in kantooromgevingen, maar geldt volgens de psycholoog vanzelfsprekend ook in een ziekenhuis. „Te veel planten binnen is overigens ook weer niet goed. Dat werkt irriterend en kan er bovendien voor zorgen dat er allerlei dieren binnenkomen.”

Vanuit haar achtergrond hecht Van den Berg veel waarde aan natuur- en landschapsbeleving. „Een natuurlijke omgeving is een belangrijke factor. Dat hoeft geen compleet bos te zijn. Een boom voor het raam die een patiënt in dit seizoen in een paar dagen tijd ziet uitbotten, heeft grote invloed op het welbevinden van de zieke.”